

Högsta domstolen
Box 2066
103 12 Stockholm

AO ./ riksåklagaren ang. mordbrand

(Hovrätten för Västra Sveriges dom den 18 juli 2014 i mål nr B 2950-14)

Högsta domstolen har förelagt riksåklagaren att skyndsamt inkomma med svarsskrivelse.

Jag har inför avgivandet av svarsskrivelsen förordnat att förundersökningen ska återupptas och kompletteras med ett kompletterande sakkunnigt yttrande av kriminalteknikern KS, se tilläggsprotokoll, [bilaga 1](#).

Jag vill anföra följande i frågan om prövningstillstånd.

Min inställning

Jag bestrider ändring av hovrättens dom och anser att det inte föreligger skäl att meddela prövningstillstånd.

Bakgrund

Åtalet

AO åtalades för mordbrand för att den 7 maj 2013 ha anlagt en brand i hennes och hennes makes gemensamt ägda bostadshus genom att antända ett okänt brännbart material på tre olika platser i ett av husens sovrum. Bränderna innebar fara för omfattande förstörelse av andras egendom samt förelåg det risk för att huset och garaget skulle ha brunnit ner till grunden samt risk för att branden skulle ha spridit sig till grannfastighetens byggnader.

Tingsrättens dom

AO förnekade gärningen och tillade att hon inte anlagt brand och inte hade något med branden att göra.

Åklagaren åberopade som muntlig bevisning bl.a. vittnesförhör med kriminalteknikern KS angående de tekniska undersökningar som han gjort till styrkande av att branden kan ha anlagts vid den tidpunkt AO fortfarande var kvar i bostaden. Som skriftlig bevisning åberopade åklagaren bl.a. brandorsaksutredning utförd av kriminalteknikern KS.

Tingsrätten dömde AO för mordbrand till rättspsykiatrisk vård med särskild utskrivningsprövning.

Hovrättens dom

AO överklagade tingsrättens dom och yrkade att åtalet skulle ogillas. I andra hand yrkade hon att hon skulle dömas till en annan påföljd än överlämnande till rättspsykiatrisk vård.

I hovrätten lades i huvudsak samma muntliga och skriftliga bevisning fram som vid tingsrätten. AO åberopade också två fotografier tagna i brandrummet den 22 februari 2013, vilka enligt henne visade att vissa inredningsdetaljer i det rum där branden uppstod hade en annan placering än den som man utgått från vid den brandtekniska undersökningen. Vidare gav åklagaren in ytterligare fotografier som togs i samband med brandorsaksutredningen och åberopade vittnesförhör med kriminalteknikern BK. Denne hördes framför allt om sina generella erfarenheter från brandorsaksutredningar, särskilt med avseende på vad som kännetecknar bränder som uppstår på grund av elfel.

Hovrätten fastställde tingsrättens domslut i överklagad del.

Hovrätten anförde följande när det gällde huruvida branden var anlagd.

Det är utrett att det den 7 maj 2013 uppstått en brand i AOs och JOs gemensamt ägda bostadshus på ---- i Ulricehamn. Den nya utredningen i hovrätten tar främst sikte på frågan om branden varit anlagd. Att så varit fallet har kriminalteknikern KS kommit fram till genom att han inte funnit några naturliga orsaker till branden och genom att det funnits flera separata primärbrandhärdar.

Det framgår av utredningen att det rum där branden utbröt röjdes ur i samband med släckningsarbetet och att möblerna då tillfälligt placerades på altanen på husets baksida. För att KS skulle kunna utföra sin undersökning ställdes sedan möblerna tillbaka. Enligt vad som framgår av de av AO åberopade fotografierna jämförda med den skiss över brandplatsen som KS upprättat (s. 31 i förundersökningsprotokollet) kom därvid en tavelhylla och ett akvarium att placeras på ett från läget vid branden avvikande sätt. Av fotografierna framgår också att det fanns pappersfigurer av typ origami hängande på ett snöre som spänts upp nära taket mellan mittpartiet av fönstret och en fästpunkt vid en garderob på vänster sida av rummet liksom en lampa hängande i anslutning till pappersfigurerna. Snöret skulle således ha sträckt sig snett över rummets borte vänstra hörn, räknat från dörröppningen.

AO har gjort gällande att den utredning hon åberopat i hovrätten ger anledning att ifrågasätta de slutsatser som dragits vid brandorsaksutredningen och framhållit att det funnits lampor och ett antal elkontakter i rummet, bl.a. i anslutning till akvarierna, som möjligen skulle kunna vara förklaringen till brandens uppkomst. BK har dock vid sitt studium av brandorsaksutredningen inte funnit några tecken på att det varit fråga om en elbrand.

Enligt hovrättens mening är det en brist att KS inte fått tillfälle att kommentera de något ändrade förutsättningarna för en undersökning han gjort. Hovrätten har emellertid svårt att se att underlaget för hans slutsatser skulle ha ändrats på ett avgörande sätt genom den nya utredningen här.

Det är också så att frågan om branden varit anlagd inte står och faller med bedömningen av slutsatserna i brandorsaksutredningen. Denna är bara en av flera omständigheter som får vägas in vid prövningen av åtalet.

Hovrätten fann vidare att fara för omfattande förstörelse av annans egendom förelegat redan genom att AO inte ensam ägde huset som brann. Hovrätten fann emellertid att det inte förelegat beaktansvärd fara för förstörelse av grannfastigheten.

Hovrätten fann vidare att andra gärningsmän än AO kan uteslutas och att hennes handlande skett enligt en medveten plan. Hovrätten anslöt sig i övrigt till vad tingsrätten anfört.

Överklagandet

AO har överklagat hovrättens dom och yrkat att Högsta domstolen med ändring av hovrättens dom ska ogilla åtalet för mordbrand samt i andra hand att AO ska dömas till en annan påföljd än överlämnande till rättspsykiatrisk vård.

AO har till grund för sitt överklagande anfört bl.a. följande. Det finns ingen direkt bevisning som styrker att branden varit anlagd. Det finns inga spår av lättantändlig vätska, inga spår av utrustning som kan ha använts för att tända elden, inga iakttagelser genom vittnen, ingen dokumentation i sms, mejl eller liknande, som tyder på att branden varit anlagd. Den av åklagaren åberopade brandorsaksutredningen visar inte genom direkta iakttagelser att branden varit anlagd. Endast genom uteslutningsmetoden har brandutredaren kommit fram till att branden varit anlagd. Brandorsaksutredningen har varit ytterst bristfällig.

AO har som ny bevisning i Högsta domstolen åberopat brandutredning av den 1 september 2014 utförd av PSG på uppdrag av Advokatbyrån M. Brandutredningen åberopas till vederläggande av att branden har varit anlagd och till styrkande av att det under alla förhållanden har funnits möjliga alternativa orsaker till hur branden kan ha startat på naturlig väg och ej varit anlagd.

AO har som skäl för prövningstillstånd anfört att det är av vikt för ledning av rättstillämpningen att Högsta domstolen prövar överklagandet samt finns det synnerliga skäl för en prövning. I målet finns ny bevisning som tydligt visar att branden kan ha uppstått på annat sätt än genom att ha varit anlagd. Det är uppenbart att AO skulle ha frikänts om målet prövats i dag.

Frågan om prövningstillstånd

Extraordinär dispens

Prövningstillstånd får enligt 54 kap. 10 § första stycket 2 rättegångsbalken meddelas om det finns synnerliga skäl för en sådan prövning, såsom att det finns grund för resning eller att domvilla förekommit eller att målets utgång i hovrätten uppenbarligen beror på grovt förbiseende eller grovt misstag (extraordinär dispens).

I propositionen till den nu aktuella bestämmelsen uttalades att utrymmet för prövningstillstånd vid sidan av prejudikatdispensen bör vara ytterst begränsat. De fall som kan komma i fråga är resningsfallen och därmed jämförbara mycket sällsynta situationer. Vidare angavs att prövningstillstånd bör kunna medges i den utsträckning som de extraordinära rättsmedlen kan tillämpas. Den närmare innebörd som resnings- och domvillogrunderna getts i praxis bör vara vägledande också inom den ordinära fullföljdens ram (se prop. 1971:45, s. 90 f).

Enligt huvudregeln i 58 kap. 2 § 4 rättegångsbalken får resning beviljas till en tilltalads förmån, om någon omständighet eller något bevis som inte tidigare har förebringats återopas och dess förebringande sannolikt skulle ha lett till att den tilltalade frikännts eller till att brottet hänförts under en mildare straffbestämmelse än den som tillämpats (huvudregeln). Även om det inte föreligger någon sådan sannolikhet, får resning enligt samma punkt beviljas om det, med hänsyn till vad sålunda och i övrigt förekommer, finns synnerliga skäl att på nytt pröva frågan om den tilltalade har förövat det brott för vilket han dömts (tilläggsregeln).

Welamson/Munck konstaterar att oriktig bevisvärdering i och för sig inte utgör resningsgrund. Det nya materialet måste alltså ha ett visst bevisvärde. Hur stort detta värde ska vara kan emellertid inte ens teoretiskt anges generellt. Det är nämligen klart, att det nya materialets värde måste sättas i relation till värdet av den tidigare förebringade bevisningen. Ju mera övertygande den tidigare bevisningen till stöd för domen ter sig, desto större krav måste ställas på det nya materialet för att resning ska komma i fråga. Principiellt är det relevanta vid prövning av en resningsfråga inte hur resningsinstansen själv skulle vilja avgöra målet utan hur den domstol som avgjort det skulle ha dömt om den haft tillgång till det nya materialet. Praktiskt sett har man emellertid sällan någon grund för att anta annat än att denna hypotetiska bedömning sammanfaller med resningsinstansens egen bedömning av det samlade bevismaterialet. Den prövning av det nya materialets betydelse som ska ske i resningsärendet måste därför kunna involvera – och torde i praktiken oftast involvera – en omprövning av värdet av tidigare förebringad bevisning (se Lars Welamson och Johan Munck, Rättegång VI, 4 uppl. 2011, s. 201).

Syftet med tilläggsregeln var enligt förarbetena att, särskilt i grova brottmål, resning i enstaka fall skulle kunna beviljas ”även då de nya omständigheterna eller bevisen icke äro av den styrka att de sannolikt skulle ha lett till annan utgång i skuldfrågan men de likväl äro ägnade att framkalla tvivelsmål om domens riktighet i detta avseende” (se Welamson-Munck, a.a., s. 203).

Min bedömning

Den centrala frågan i Högsta domstolen är om branden i bostadshuset var anlagd.

I underrätterna åberopades i denna del platsundersökningsprotokoll och brandorsaksundersökning av den 28 maj 2013 utförd av kriminalteknikerna KS och CS. Vidare hölls vittnesförhör med KS om hans slutsatser i sakkunnigutlåtandet.

Hovrätten fann styrkt att branden i bostadshuset var anlagd.

AO har som ny bevisning i Högsta domstolen åberopat en brandutredning av den 1 september 2014 utförd av PSG. Med anledning därav har jag inhämtat ett kompletterande yttrande av KS (se [bilaga 1](#)). Yttrandet är inriktat på huruvida det som framkommit genom den brandutredning som AO åberopat ger anledning till andra slutsatser än de som framförs i brandorsaksutredningen av den 28 maj 2013.

I brandorsaksutredningen av den 28 maj 2013 anförs sammanfattningsvis att det finns tre primärbrandplatser¹ i det stora barnrummet – en på golvet, en på skrivbordet och en på en liten hylla – samt att dessa brandplatser inte hade någon förbindelse med varandra. Det fanns, enligt utlåtandet, inte någon naturlig orsak till dessa bränder.

I den av AO åberopade brandutredningen av PSG dras följande slutsatser.

- Det är möjligt att hitta scenarier som kan förklaras av annat än anlagd brand. Det finns möjliga brandstiftare som i efterhand inte ger några säkra bevis på att just de orsakat branden. Exempel på detta är lampa som antänt papper. De tre primärbränderna behöver inte ha startat samtidigt. Via värmestrålning och/eller nedfallande papper från taket kan brandspridning ha skett utan att spår av flammans utbredning mellan brandplatserna (exempelvis förkolning på golv mellan brandplatserna) går att finna i efterhand.
- Foton, ej tillgängliga vid tidigare utförd brandorsaksutredning, som visar hur brandrummet såg ut innan branden inträffade, ger information som möjliggör alternativa scenarier som finns beskrivna i denna utredning.

¹ Med primärbrandplats avses den plats där branden startat.

Möjliga alternativa brandscenarier är, enligt PSG, att branden startat i det akvarium som, enligt fotografier tagna före branden, var placerat närmast fönstret, vilket kan bero på fel på belysningsarmatur i akvariets övre del respektive att brand kan ha uppstått om pappersdekoration i taket kommit i kontakt med lampor i rummet.

I det kompletterande yttrandet av KS och CS anføres sammanfattningsvis följande. Efter att ha tagit del av brandutredningen utförd av PSG står utredarna fast vid att de olika primärbrandplatserna inte har förbindelse med varandra samt att det inte kan vara fråga om en elrelaterad brand. De står fast vid sin tidigare slutsats att branden var anlagd. Akvariet var placerat så som de utgått från i utredningen av den 28 maj 2013 och inte som i målet återopade fotografier utvisar. Detta styrks genom den brandbild och understödsytor som fanns på golvet och korresponderar med båda träfundamenten som akvarierna stod på. Om lysröret i ett av akvarierna varit orsaken till branden skulle brandbilden ha varit en helt annan. Det skulle då bli så varmt att detta skulle ha medfört en mycket större pyrolys² ovanför på väggen. Så var inte fallet. Eftersom lysröret i akvariet inte är orsak till branden är en brandspridning från akvariet via pappersdekorationerna till andra primärbrandplatser inte möjlig. Detsamma gäller brandspridning från akvariet till golvet. Scenariot att branden skulle ha uppstått om pappersdekorationerna i taket kommit i kontakt med lampor i rummet har diskuterats i samband med utredningen, men tidigt uteslutits. Detta pga. de stora kolningsområdena på primärbrandplatserna samt att dekorationslampor normalt har 15-25 watt. Dessa lampor blir inte lika varma som PSGs exempel på 100 watt. Utredarna tror inte att det är rimligt att det har hängt en 100-watts lampa i taket i barnets sovrum. Lampan på skrivbordet nämns inte i protokollet med namn. Däremot har en rekonstruktion gjorts och lampan ställts där det fanns märken efter den på skrivbordet. Enligt utredarna är skadorna på denna lampa sekundära och har inget med brandstarten att göra.

Brandorsaksutredningen av den 28 maj 2013 är utförd i nära anslutning till branden av två kriminaltekniker som varit på platsen. Kriminalteknikerna har tittat på hela brandbilden i rummet och letat efter möjliga brandstiftare. De har inte kunnat påträffa någon elektrisk brandstiftare som på ett trovärdigt sätt skulle kunna skapa de aktuella primära brandplatserna. Den av AO återopade brandutredningen är framtagen utifrån bilder tagna i brandrummet före och efter branden samt utifrån brandorsaksutredningen av den 28 maj 2013. Enligt min bedömning måste brandorsaksutredningen av den 28 maj 2013 tillmätas ett mycket högt bevisvärde. Av brandorsaksutredningen samt det kompletterande yttrandet framgår att det finns tre primärbrandplatser och att det kan uteslutas att dessa är elrelaterade. De alternativa brandscenarier som förs fram av PSG

² Förkolning.

tillbakavisas med styrka av kriminalteknikerna. Även med beaktande av den av AO åberopade bevisningen i Högsta domstolen, inklusive fotografier som enligt AO ska ha tagits den 22 februari 2013, saknas enligt min bedömning skäl att ifrågasätta de redovisade slutsatserna i brandorsaksutredningen av den 28 maj 2013 samt de uppgifter som kriminalteknikern KS lämnat muntligen vid huvudförhandlingen i tingsrätten och som finns redovisade i tingsrättens dom. Jag kan därför ansluta mig till underrätternas bedömning att det är utrett att branden i bostadshuset var anlagd.

Sammanställt med vad som i övrigt framkommit i målet får antas att den nya bevisningen, om den hade presenterats i de lägre instanserna, endast skulle ha haft mycket begränsad betydelse för bedömningen i aktuell fråga, dvs. om branden i bostadshuset var anlagd eller om den uppstått av andra orsaker.

Mot denna bakgrund kan jag inte finna annat än att bevisvärdet av den av AO åberopade nya bevisningen synes vara begränsat och att dess förebringande sannolikt inte skulle ha lett till att AO frikännts eller till att brotten hänförts under någon mildare straffbestämmelse. Inte heller kan jag finna att det genom den åberopade bevisningen framkommit sådana omständigheter som föranleder tvivelsmål om hovrättens bedömning i skuldfrågan. Mot bakgrund av det föreliggande materialet finns därför inte synnerliga skäl att på nytt pröva frågan om AO har begått de åtalade gärningarna. Således anser jag att det inte finns skäl att meddela extraordinär dispens.

Prejudikatdispens

Enligt 54 kap. 10 § första stycket 1 rättegångsbalken får prövningstillstånd meddelas om det är av vikt för ledning av rättstillämpningen att överklagandet prövas av Högsta domstolen (prejudikatdispens). För att bevilja prövning enligt denna punkt krävs alltså att ett avgörande av Högsta domstolen blir av generell betydelse för bedömningen av framtida mål som innehåller liknande frågeställningar. Den enskildes intresse av att få till stånd en prövning i Högsta domstolen kan alltså inte föranleda prövningstillstånd på denna grund (Peter Fitger m.fl., Rättegångsbalken, s. 54:26).

I målet aktualiseras främst bevisfrågor. Beviskravets utformning och den fria bevisprövningen innebär att bevisfrågor generellt sett inte är lämpade för en prövning i Högsta domstolen. Detta hindrar dock inte att det i vissa situationer kan finnas skäl för Högsta domstolen att pröva frågor om bevisvärdering. Frågor om bevisvärdering aktualiseras ständigt i domstolarna samt har stor betydelse för hur en förundersökning ska bedrivas.

För att det ska vara motiverat för Högsta domstolen att pröva en fråga om bevisvärdering krävs emellertid att det rör sig om en ofta förekommande, mer eller mindre renodlad, typsituation som lämpar sig för vägledande uttalanden av Högsta domstolen. Ett exempel är de två domar som Högsta domstolen

meddelade i juli 2009 och som avsåg bevisvärdering i mål om våldtäkt när den huvudsakliga bevisningen består av målsägandens uppgifter (NJA 2009 s. 447 I och II).

Utredningen i detta mål är omfattande och omständigheterna enligt min bedömning förhållandevis komplexa. Det är inte fråga om en sådan ofta förekommande, renodlad typsituation som lämpar sig för vägledande uttalanden av Högsta domstolen.

Det är också i målet svårt att urskilja någon tydlig bevisvärderingsfråga som Högsta domstolen skulle kunna uttala sig om på ett sätt som skulle vara av vägledning för rättstillämpningen.

Enligt min bedömning finns inte heller någon annan fråga av prejudikatintresse i målet.

Jag anser mot denna bakgrund att en prövning av målet inte skulle vara av vikt för ledning av rättstillämpningen.

Sammanfattningsvis avstyrker jag prövningstillstånd.

Bevisuppgift

Jag ber om att få återkomma med bevisuppgift för det fall Högsta domstolen meddelar prövningstillstånd i målet.

Kerstin Skarp

Hedvig Trost

Kopia till:

Åklagarkammaren i Borås (AM-69999-13)
Utvecklingscentrum Stockholm